

Ervaringen van professionals met De Vreedzame Wijk bij sport- en spelactiviteiten in Geitenkamp

Procesevaluatie naar de implementatie van De Vreedzame Wijk

Ruth Hengeveld (5778581)

Utrecht, 16 juni 2017

Masterthesis

Universiteit Utrecht

Masteropleiding Youth, Education & Society

Faculteit Sociale Wetenschappen

Departement Pedagogische en Onderwijskundige Wetenschappen

Opdrachtgever: Sportbedrijf Arnhem

Begeleider: Dr. Paul Baar

Tweede beoordelaar: Dr. Monique van Londen

Begeleider vanuit organisatie: Drs. Renske Bongers

Universiteit Utrecht

SPORTBEDRIJF ARNHEM

SPORT

Samenvatting

De doelstelling van dit onderzoek was het verkrijgen van inzicht in de principes van De Vreedzame Wijk, de werkzame factoren in het uitvoeren van deze interventie en om aandachtspunten te formuleren naar de principes van De Vreedzame Wijk voor Sportbedrijf Arnhem. Het werken met De Vreedzame Wijk leek nog niet goed aan te slaan omdat kinderen nog regelmatig antisociaal gedrag vertoonden tijdens de sport- en spelactiviteiten. Er werd daarom een procesevaluatie uitgevoerd door middel van open interviews met 13 professionals die werken binnen De Vreedzame Wijk. Bij de sport- en spelactiviteiten werden principes toegepast vanuit de vier pijlers van De Vreedzame Wijk. Zo werd er voornamelijk positief gereageerd op kinderen, gestimuleerd om conflicten zelf op te lossen door kinderen en kinderen mochten meehelpen bij het organiseren van de activiteiten. De meeste respondenten gaven aan dat zij effect ervoeren van de invoering van De Vreedzame Wijk in Geitenkamp. Zij gaven aan dat gedragsverandering langzaam verliep, maar dat verbetering zichtbaar was. Implicaties vanuit dit onderzoek zijn het verbeteren van de samenwerking met de partnerorganisaties binnen De Vreedzame Wijk in Geitenkamp, het verbeteren van de zichtbaarheid in de wijk omtrent De Vreedzame Wijk, het verbeteren van de scholing voor stagiaires en het betrekken van ouders bij De Vreedzame Wijk.

Keywords: Vreedzame Wijk, kinderen, sport, participatie, procesevaluatie

Abstract

The objective of this study was to gain insight into the principles of The Peaceable Neighbourhood, the effective factors in working with this intervention, and to formulate points of attention to the principles of The Peaceable Neighbourhood for Sportbedrijf Arnhem. Working with The Peaceable Neighbourhood did not seem to be successful, because children were still showing anti-social behaviour during the sports activities. Therefore, a process evaluation was conducted by interviewing 13 professionals who work in The Peaceable Neighbourhood. In the sports activities, principles were applied from The Peaceable Neighbourhood. Professionals reacted positively to children, children were encouraged to resolve conflicts by themselves and they could help organise activities. Most of the respondents indicated that the intervention had effect in Geitenkamp. They also indicated that behavioural change was slow, but improvement was visible. Implications of this study are to improve cooperation between the partner organisations within The Peaceable Neighbourhood in Geitenkamp, to improve the visibility of The Peaceable Neighbourhood, to improve the training for interns and to involve parents in The Peaceable Neighbourhood.

Keywords: Peaceable Neighbourhood, youth, sport, process evaluation

Ervaringen van professionals Vreedzame Wijk Geitenkamp

“It takes a village to raise a child” is een traditioneel Afrikaans gezegde dat centraal staat binnen verschillende opvoedprogramma's in Nederland. Zo staat de *pedagogische civil society* (PCS) in verband met dit Afrikaanse gezegde. De PCS is een gemeenschap waarin kinderen, jongeren en de opvoeding centraal staan. Opgroeiende kinderen zijn binnen deze gemeenschap een publieke verantwoordelijkheid. Binnen de PCS gaat het om het creëren van gemeenschappelijke zorg voor gezinnen (Broeders, Broenink, Duijvestijn, Fransen, & Wolswinkel, 2012). Hierbij gaat het om hoe onderlinge betrokkenheid en vrijwillige verbanden, van organisaties en burgers, betekenis kunnen hebben voor opgroeien en opvoeden. Daarnaast gaat het om de kwaliteit van sociale relaties, inbedding in formele en informele netwerken, de mate van onderlinge vertrouwdheid en de bereidheid om zich in te zetten voor elkaar en voor de gemeenschap en tot slot het bestaan van gedeelde normen en sociaal kapitaal (Nji, 2010). De gemeenschappelijke zorg die belangrijk is binnen de PCS kan bestaan uit zogenaamde *mede-opvoeders*. Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat mede-opvoeders belangrijke bijdragen kunnen leveren aan het welzijn van zowel kinderen als ouders (Benson, Leffert, Scales, & Blyth, 1998; Werner, 1993). Mede-opvoeders kunnen ondersteunende individuen zijn in de omgeving van het gezin (Sterrett, Jones, McKee, & Kincaid, 2011), maar kunnen ook verre familieleden zijn, of volwassenen waar kinderen niet verwant mee zijn, zoals burens of (sport)leraren (Chen, Greenberger, Farruggia, Bush, & Dong, 2003; Scales & Gibbons, 1996). Naast het creëren van gemeenschappelijke zorg, gaat het bij de PCS ook om het ontwikkelen van een gunstig opgroei-klimaat. De term PCS is geïntroduceerd door Micha de Winter als reactie op verdergaande professionalisering rondom opvoedingsproblemen. Bij opvoedingsproblemen wordt vaak het ‘at risk’-model toegepast (De Winter, 2011). Hierbij worden risico's zo vroeg mogelijk achterhaald en staat het voorkomen van problemen centraal. Veel opvoedvragen groeien daardoor al snel uit tot zorgproblemen. In een PCS zouden de ouders en hun directe omgeving weer verantwoordelijk moeten worden voor de problemen in opvoeding van hun kinderen (Broeders et al., 2012). Tevens wordt er verwacht dat problemen zoals kindermishandeling, jongerenoverlast en jeugdcriminaliteit zullen verminderen wanneer gezinnen zijn ingebed in een sterker sociaal netwerk (Garbarino & Kostelny, 1992; Garbarino & Sherman, 1980).

De doelen van de PCS staan in verband met de transformatiedoelen die zijn opgesteld bij de vernieuwde Jeugdwet (Van Yperen, Wijnen, & Hageraats, 2016). Deze doelen gaan namelijk over de versterking van de eigen kracht van jeugdigen en hun ouders door het sociale netwerk in te zetten, tevens staat de versterking van het opvoedklimaat bij onder meer

wijken centraal. Dit maakt dat de PCS mee gaat in de recente ontwikkeling van de Jeugdwet. Binnen de PCS leren kinderen te ervaren dat ‘rekening houden met elkaar’ en ‘iets over hebben voor elkaar’ heel normaal is en leren kinderen dit toe te passen in het dagelijks leven (Bel, 2010).

‘Iets voor elkaar over hebben’ en ‘rekening met elkaar houden’, sluiten goed aan bij *De Vreedzame School*. De Vreedzame School is een interventie waarbij kinderen sociale competenties en democratisch burgerschap aanleren. Het is bedoeld om kinderen een stem te geven, zich gezien te laten voelen en om kinderen te leren wat een ‘democratisch burger’ is en welke gedragingen daarbij horen. Een ‘democratisch burger’ staat op voor de verschillen tussen mensen en kan deze overbruggen, ook kan een ‘democratisch burger’ een bijdrage leveren aan het algemeen belang en is bereid om actief verantwoordelijk te zijn voor de gemeenschap waarin hij leeft. Hierbij is opvallend dat het concept van de leerlingmediator één van de meest succesvolle onderdelen van De Vreedzame School is. Leerlingmediatoren zijn leerlingen op school die zijn getraind tot mediator voor andere kinderen, dit betekent dat zij leren om conflicten op te lossen van hun medeleerlingen (Pauw, 2013).

Naar aanleiding van het succes van De Vreedzame School is een dergelijk interventie ontwikkeld voor de wijk, namelijk *De Vreedzame Wijk*. Hierbij staat het invoeren van een eenduidige, pedagogische aanpak bij organisaties die in de wijk werkzaam zijn met kinderen centraal. De verschillende pedagogische contexten waarin een kind leeft worden met elkaar verbonden met behulp van De Vreedzame Wijk. Door de werkwijze die kinderen aangeleerd hebben gekregen op De Vreedzame School door te voeren naar de wijk, krijgt een kind een eenduidig beeld van hoe het om kan gaan met conflicten en deze vaardigheden ook buiten de schoolcontext in kan zetten. Hierbij wordt het dan voor kinderen duidelijk dat er van hen hetzelfde verwacht wordt in de schoolcontext en in de wijk (Pauw, 2009). Ook voor de sport- en beweegcontext wordt geadviseerd om aansluiting te zoeken bij de PCS en De Vreedzame Wijk (De Bruijn, 2012). Binnen de sport- en beweegcontext is het van belang om een pedagogisch klimaat te creëren, daarom is deze context ook een belangrijk onderdeel binnen De Vreedzame Wijk (Duijvestijn, 2012).

Volgens de *Databank Effectieve Jeugdinterventies* van het NJi is De Vreedzame School een effectieve interventie volgens eerste aanwijzingen, dit houdt in dat de interventie goed is onderbouwd en dat de effectiviteit is aangetoond door middel van een voor- en nameting (NJi, n.d.). Echter is een dergelijke beoordeling er niet voor De Vreedzame Wijk want deze interventie is (nog) niet aangemeld bij de Databank Effectieve Jeugdinterventies. Er is daarom (nog) niets te zeggen over de effectiviteit van De Vreedzame Wijk.

Door middel van een *procesevaluatie* kan worden onderzocht of een interventie wordt uitgevoerd zoals bedoeld; dit is een belangrijke factor voor de effectiviteit van de interventie (Daamen, 2013). Wanneer een interventie goed wordt geïmplementeerd vergroot dit de effectiviteit van de interventie. Daarbij kan het implementatieproces van invloed zijn op de effectiviteit van de geïmplementeerde interventie (Aarons, Hurlburt, & Horwitz, 2011; Durlak & DuPre, 2008; Newcomer, Freeman, & Barrett, 2013). Echter blijkt in de praktijk dat evidence based interventies nog in een beperkt aantal organisaties wordt toegepast (Saldana & Chamberlain, 2012). Ook de implementatie van een interventie blijkt een complex proces te zijn, waarbij vele factoren zowel een bevorderende als een belemmerende rol kunnen spelen (Daamen, 2013). Er is nog weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de werkzame factoren van het implementeren van interventieprogramma's (Barwick et al., 2005; Fagan, Hanson, Briney, & Hawkins, 2012; Novins, Green, Legha, & Aarons, 2013; Saldana & Chamberlain, 2012).

In de wijk Geitenkamp in Arnhem wordt sinds enige tijd gewerkt met De Vreedzame Wijk, zo ook bij de sport- en spelactiviteiten van Sportbedrijf Arnhem. Deze activiteiten worden elke woensdagmiddag georganiseerd in samenwerking met het kinderwerk van Rijnstad, zij organiseren daarbij creatieve activiteiten. De beide activiteiten vormen samen de kinderactiviteiten waar de basisschoolkinderen vrijwillig, tegen een kleine vergoeding, aan deel mogen nemen. In de sportsetting, zoals bij de sport- en spelactiviteiten, wordt nog regelmatig antisociaal gedrag geconstateerd bij kinderen, zo blijkt uit oriënterende gesprekken met informanten. Kinderen vertonen onderling regelmatig antisociaal gedrag en uiten dit ook naar professionals toe. Het werken met De Vreedzame Wijk lijkt daarom (nog) niet goed aan te slaan. In de wijk Geitenkamp in Arnhem is De Vreedzame Wijk geïntroduceerd bij maatschappelijk werk en welzijnswerk, instellingen voor kinderopvang, peuterspeelzaal, basisscholen, woningbouwverenigingen, politie, wijkteams en Sportbedrijf Arnhem. De invoering hiervan is gestart in 2015. De medewerkers van deze organisaties hebben trainingen gevolgd om te kunnen werken volgens de principes van De Vreedzame Wijk. Op dit moment is de procescoördinator bezig met de afrondingsfase van het traject. Sportbedrijf Arnhem wil graag dat er wordt onderzocht hoe de invoering van De Vreedzame Wijk verloopt en op welke wijze dit eventueel nog verbeterd kan worden om op die manier antisociaal gedrag te verminderen tijdens de sport- en spelactiviteiten (persoonlijke communicatie, 1 maart 2017). Naar aanleiding van oriënterende gesprekken met experts omtrent De Vreedzame Wijk kan verwacht worden dat De Vreedzame Wijk alleen zal werken wanneer De Vreedzame School goed is geïmplementeerd in het onderwijs in de wijk.

Deze twee interventies sluiten namelijk direct op elkaar aan en De Vreedzame Wijk zal niet werken wanneer De Vreedzame School niet efficiënt wordt uitgevoerd. Tevens is een onconventionele samenwerking van belang volgens experts, zonder een effectieve samenwerking tussen partners zal De Vreedzame Wijk ook niet effectief gaan werken in een wijk (persoonlijke communicatie, 1 maart 2017; persoonlijke communicatie, 15 maart 2017).

De doelstelling van het huidige onderzoek is daarom het verkrijgen van inzicht in de principes van De Vreedzame Wijk, de implementatie van De Vreedzame Wijk in Geitenkamp, de werkzame factoren in het werken met deze interventie en om aandachtspunten te formuleren naar de principes van De Vreedzame Wijk voor Sportbedrijf Arnhem. Om deze doelstelling te kunnen behalen zal er een procesevaluatie uitgevoerd worden omtrent de uitvoering van Vreedzame Wijk principes door professionals en stagiaires bij de sport- en spelactiviteiten in Geitenkamp. Er zal daarom exploratief praktijkonderzoek worden uitgevoerd waarbij de volgende vraagstelling centraal staat: Hoe ervaren professionals de implementatie van De Vreedzame Wijk bij de sport- en spelactiviteiten van Sportbedrijf Arnhem en in hoeverre zijn deze activiteiten terug te voeren op De Vreedzame Wijk principes?

Theoretisch kader

Interventie De Vreedzame Wijk

Bij De Vreedzame Wijk doen kinderen ervaring op met democratisch burgerschap. Alle pedagogische milieus in een wijk worden gekoppeld aan elkaar door medewerkers te trainen in de principes van De Vreedzame Wijk. De werkwijze hierbij richt zich voornamelijk op het gebruiken van dezelfde begrippen, zichtbaarheid van De Vreedzame School-principes, inspelen op vaardigheden die kinderen geleerd hebben op school en een overeenkomstige pedagogische aanpak en wijze van omgaan met conflicten in de wijk (Pauw, 2009).

De Vreedzame Wijk heeft vier duidelijke pijlers, namelijk: ‘positieve sociale gemeenschap’ waarbij het gaat om bij elkaar horen en een hart hebben voor elkaar. De kern is om een positief sociaal klimaat te creëren in de buurt. Het bevorderen van prosociaal gedrag is een doel van De Vreedzame Wijk, op school wordt hieraan gewerkt door attitude-ontwikkeling, de overdracht van kennis en inzicht en het aanleren en oefenen van sociale vaardigheden. De tweede pijler is ‘conflicthantering en mediatie’, waarbij het gaat om het oplossen van conflicten en luisteren naar elkaar. Hierbij leren kinderen hoe ze kunnen werken aan een constructieve oplossing voor hun conflicten. Kinderen leren in De Vreedzame Wijk om zelf hun conflicten op te lossen maar ook om te mediëren bij de conflicten van anderen.

‘Taken en verantwoordelijkheden’ is de derde pijler, waarbij eenieder in de wijk een steentje bijdraagt aan de maatschappij. Dit houdt in dat kinderen sociale verantwoordelijkheden krijgen en taken op zich gaan nemen in de wijk of bij activiteiten in de wijk. De mogelijkheid om mediator te worden is een belangrijk voorbeeld dat past bij het krijgen van verantwoordelijkheden, wanneer kinderen op school zijn getraind tot mediator, kunnen zij op latere leeftijd een training volgen tot wijkmediator. Hiermee kunnen zij hun vaardigheden ook in de buurt inzetten. De laatste pijler is ‘omgaan met diversiteit’ waarbij centraal staat dat iedereen anders is en geaccepteerd wordt zoals hij is. Ook gaat het hierbij om het constructief omgaan met meningsverschillen (en conflicten). Daarnaast ligt de focus op sociale verbondenheid en gemeenschapszin (Pauw, 2014).

Volgens een geïnterviewde docent van de UU (persoonlijke communicatie, 15 maart 2017), die zich bezighoudt met onderzoek naar De Vreedzame Wijk, is het de basis van De Vreedzame Wijk dat kinderen de competenties die ze op school hebben opgedaan leren toepassen in de wijk. Er moet een transfer naar de wijk plaatsvinden, echter gebeurt dit alleen wanneer het overduidelijk wordt voor een kind dat een wijk Vreedzaam is. In Utrecht wordt dit gedaan door bij organisaties die Vreedzaam zijn het logo op te hangen van De Vreedzame Wijk, er hangt een agenda voor als er activiteiten zijn, zodat het herkenbaar is voor kinderen. Tevens is er een afkoelplek waar kinderen zich terug kunnen trekken als ze niet uit een conflict komen en even tot zichzelf moeten komen. Hierdoor herkennen kinderen de principes van De Vreedzame School meer in de wijk en maken ze eerder de transfer van wat ze geleerd hebben op school naar de activiteiten in de wijk (persoonlijke communicatie, 15 maart 2017).

Naar aanleiding van de literatuur omtrent De Vreedzame Wijk kan er verwacht worden dat er gewerkt wordt volgens de vier pijlers ‘positieve sociale gemeenschap’, ‘conflicthantering en mediatie’, ‘taken en verantwoordelijkheden’ en ‘omgaan met diversiteit’ (Pauw, 2014). Daarnaast kan er verwacht worden dat er sprake is van een effectieve samenwerking tussen de professionals die werken met De Vreedzame Wijk en dat er een transfer plaatsvindt vanuit de school naar de wijk (persoonlijke communicatie, 15 maart 2017).

Implementatie van effectieve interventies

Er worden verschillende definities gebruikt voor de term implementatie in de literatuur. De definitie van implementatie zoals Stals (2012) deze heeft beschreven is als volgt: “Een procesmatige en planmatige invoering van een interventie met als doel dat de interventie duurzaam wordt uitgevoerd zoals bedoeld én dat de beoogde uitkomsten behaald

worden”. Programma-integriteit sluit hierbij aan, dit houdt in dat een interventie wordt uitgevoerd zoals deze is bedoeld. Professionals passen de nieuwe interventie aan op hun omgeving en werkwijzen (Colby et al., 2013; Miller, Forney, Hubbard, & Camacho, 2012). Dit is enerzijds nodig omdat professionals hierdoor leren de interventie in praktijk te brengen, daarentegen kan dit tot gevolg hebben dat de interventie niet wordt uitgevoerd zoals bedoeld.

Het implementeren van een interventie bestaat uit een planmatige en een procesmatige uitvoering. Daarbij is de planmatige uitvoering in kaart gebracht door Ooms, Wilschut en Van Loon (2011) door middel van een implementatiewijzer. In deze wijzer is de ‘plan-do-check-act cyclus (PDCA)’ verwerkt van Ahaus en Diepman (2005).

Naast de planmatige uitvoering bestaat een implementatieproces ook uit een procesmatige uitvoering. Hiervoor heeft Stals (2012) het implementatieproces beschreven in vier fasen:

- 1) *Verspreiding* houdt in dat professionals kennis maken met De Vreedzame Wijk en dat de interventie wordt verspreid. Bij de verspreidingsfase kan worden gedacht aan het kennismaken met De Vreedzame Wijk en de ervaringsgeschiedenis van professionals met De Vreedzame Wijk (Daamen, 2013).
- 2) *Adoptie* bestaat uit het ontwikkelen van een positieve attitude jegens De Vreedzame Wijk, dit draagt eraan bij dat professionals open gaan staan voor eventueel gebruik van de interventie en dat zij uiteindelijk zullen beslissen om de interventie in gebruik te gaan nemen. Hierbij wordt nagegaan of het doel van De Vreedzame Wijk bekend is bij alle professionals, wat hun verwachtingen zijn ten opzichte van De Vreedzame Wijk en of er voorafgaand aan de invoering van De Vreedzame Wijk duidelijk is gemaakt wat de interventie zou opleveren voor de wijk (Daamen, 2013). Tevens wordt in deze fase gevraagd aan professionals of zij denken competent genoeg te zijn om te werken met De Vreedzame Wijk, zijn zij bijvoorbeeld genoeg getraind om te werken met De Vreedzame Wijk? (Baar, Wubbels, & Vermande, 2007).
- 3) *Invoering* hier wordt De Vreedzame Wijk daadwerkelijk in gebruik genomen (Daamen, 2013). Bij de invoeringsfase gaat het over de activiteiten die er zijn voor kinderen en in hoeverre de vier pijlers van De Vreedzame Wijk hierin terugkomen (Pauw, 2014). Ook staat centraal of de interventie op een manier gebaseerd is op praktijkervaring van professionals, dat wil zeggen, is er een pilot uitgevoerd van De Vreedzame Wijk en zijn hierna ervaringen en waarderingen van professionals meegenomen in verdere uitwerking van De Vreedzame Wijk in Geitenkamp? Tevens gaat het bij de invoeringsfase over of

professionals naar aanleiding van een pilot hebben begrepen hoe ze moeten werken met De Vreedzame Wijk (Baar et al., 2007).

- 4) *Borging* houdt in dat professionals De Vreedzame Wijk geïntegreerd hebben in hun werkwijze. Daarnaast staat evaluatie van de uitvoering van De Vreedzame Wijk centraal in deze fase, ook wordt de uitvoering bijgesteld, indien noodzakelijk (Daamen, 2013). Bij de borgingsfase gaat het voornamelijk over het evalueren van de uitvoering van De Vreedzame Wijk. Waarbij ook feedback geven aan elkaar als professionals centraal staat en of er gebruik is gemaakt van een evaluatieplan voor De Vreedzame Wijk (Baar et al., 2007).

Tijdens iedere fase van het implementatieproces dienen bepaalde strategieën of activiteiten te worden toegepast en uitgevoerd. Zo worden trainingen bijvoorbeeld veelal gegeven tijdens de adoptie- en invoeringsfase. Tevens is het implementeren van een interventie geen lineair proces, in de praktijk lopen verschillende fasen vaak in elkaar over (Aarons et al., 2011; Stals, 2012).

Naar aanleiding van de literatuur kan er verwacht worden dat er binnen implementatiefasen sprake is van verspreiding van de interventie (Daamen, 2013). Ook wordt er door de professionals een positieve attitude ontwikkeld jegens de interventie waarbij wordt stilgestaan bij het doel van de interventie, wat de interventie kan opleveren voor de wijk en de competenties van de professionals (Daamen, 2013; Baar et al., 2007). Tevens kan verwacht worden dat de interventie in gebruik wordt genomen en dat professionals gaan werken met de vier pijlers, dat er een pilot uitgevoerd is om de ervaringen van professionals mee te nemen in de uiteindelijke implementatie en waarbij professionals weten hoe ze de interventie moeten uitvoeren (Daamen, 2013; Pauw, 2014; Baar et al., 2007). Tot slot kan verwacht worden dat professionals de interventie geïntegreerd hebben in hun werkwijze. Hierbij staat een evaluatie van de interventie centraal en het geven van feedback op elkaar als professionals (Daamen, 2013; Baar et al., 2007).

Ervaren effectiviteit van de interventie

De ervaren effectiviteit speelt een belangrijke rol in het vaststellen van effectiviteit van een interventie. Hierbij wordt de professional gevraagd om te reflecteren op de effecten van de interventie. Hoewel de ervaren effectiviteit geen harde effectstudie betreft, speelt het wel een belangrijke rol in het vaststellen van effectiviteit van een interventie (Srinivasan, 1985). Binnen dit onderzoek zal de ervaren effectiviteit van De Vreedzame Wijk in Geitenkamp op explorerende wijze onderzocht worden. Hierbij wordt aan de professionals, die werkzaam zijn met De Vreedzame Wijk, gevraagd of zij vinden dat het pro sociaal gedrag

van kinderen is bevorderd ten opzichte van de periode voordat er gewerkt werd met De Vreedzame Wijk. Het bevorderen van pro sociaal gedrag is één van de doelen van De Vreedzame Wijk (Pauw, 2014). Tevens zal aan de professionals gevraagd worden wat volgens hen succesfactoren zijn van het werken met De Vreedzame Wijk in Geitenkamp en hoe het werken met deze interventie nog verbeterd zou kunnen worden volgens de professionals. Tot slot zal aan de professionals nog gevraagd worden wat hun wensen en behoeften zijn ten aanzien van het werken met De Vreedzame Wijk. Hiermee worden de werk gerelateerde wensen en behoeften bedoeld vanuit de professionals die werken met De Vreedzame Wijk (Rainey, 2003).

Omtrent de ervaren effectiviteit van de interventie kan verwacht worden dat professionals gaan reflecteren op de effecten van de interventie (Srinivasan, 1985), waarbij zij ook stil staan bij de succesfactoren van de interventie, aspecten die binnen de interventie nog verbeterd zouden kunnen worden en wat de wensen en behoeften zijn van professionals (Rainey, 2003).

Onderzoeksvragen

- In hoeverre zijn de sport- en spelactiviteiten in de wijk gebaseerd op de principes van De Vreedzame Wijk?
- Hoe ervaren professionals de verschillende fasen in de implementatie van De Vreedzame Wijk in Geitenkamp?
- Wat is de ervaren effectiviteit in het werken met De Vreedzame Wijk in Geitenkamp?

Methode

Type onderzoek

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag is er kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Kwalitatief onderzoek wordt gekenmerkt door een open benadering en betekenisverlening (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2005). Hierdoor wordt er meer inzicht verkregen in de manier waarop er momenteel wordt gewerkt met De Vreedzame Wijk en hoe dit eventueel nog verbeterd zou kunnen worden aan de hand van de verbeterpunten en succesfactoren van professionals binnen de sport- en beweegcontext. Er is observationeel onderzoek uitgevoerd om de context waarin de activiteiten plaatsvinden beter te kunnen begrijpen, dit wordt ook wel een holistische benadering genoemd (Baarda et al., 2005). Er zijn daarnaast interviews gehouden met professionals en vrijwilligers vanuit verschillende disciplines die werken volgens De Vreedzame Wijk.

Participanten

Er is contact gelegd met professionals in Geitenkamp die met deze kinderen te maken krijgen bij de sport- en spelactiviteiten, zoals professionals van Sportbedrijf Arnhem en van Rijnstad kinderwerk die met dezelfde groep kinderen creatieve activiteiten uitvoeren op woensdagmiddag. De steekproef betreft een gemakssteekproef, er is contact gelegd met personen die al bekend waren bij Sportbedrijf Arnhem en vervolgens is er via deze personen contact gelegd met andere stakeholders (Baarda et al., 2005). Kinderen en ouders zijn bewust niet meegenomen in dit onderzoek omdat het onderzoek zich richt op de ervaringen van professionals en niet op die van de kinderen of de ouders.

Er hebben 13 interviews plaatsgevonden. Interviews zijn afgenomen bij twee buurtsportcoaches, één sportleider, drie eerstejaars-stagiaires van sport & bewegen-opleiding (MBO) en er is één tweedejaars-stagiaire van de lerarenopleiding eerste graad Lichamelijke Opvoeding (HBO) geïnterviewd. Zij waren allen betrokken bij de uitvoering van de sport- en spelactiviteiten in Geitenkamp. Daarnaast zijn er drie tweedejaars-stagiaires geïnterviewd van de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening (HBO), zij waren betrokken bij de uitvoering van de creatieve activiteiten. Ook heeft er een gesprek plaatsgevonden met twee wijkagenten uit Geitenkamp en tot slot is de procescoördinator Vreedzame Wijk geïnterviewd.

Het onderzoek zou redelijk representatief genoemd kunnen worden. Er is getracht zoveel mogelijk betrokken partners van de sport- en spelactiviteiten te interviewen. Medewerkers van de Vreedzame Scholen in Geitenkamp bleken erg slecht bereikbaar, dit had met drukte op het werk en verschillende feest- en vakantiedagen te maken. Dit vormt een limitatie van dit onderzoek omdat de medewerkers van de scholen belangrijke professionals zijn binnen de Vreedzame Wijk. Buiten de medewerkers van scholen om zijn alle andere betrokken partners wel benaderd en geïnterviewd. Daarnaast is dit onderzoek deels ook inhoudelijk generaliseerbaar. Vermoedelijk zijn er verschillende onderwerpen die ook elders in het land belangrijk kunnen zijn voor de invoering van De Vreedzame Wijk. Echter gaat dit onderzoek volledig over de wijk Geitenkamp en zal daarom altijd verder onderzocht moeten worden of uitkomsten uit dit onderzoek daadwerkelijk bruikbaar zijn voor andere wijken in Arnhem of andere plaatsen in Nederland.

Open interview

Binnen dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een semi-gestructureerde interview-vragenlijst voor de professionals (Baarda et al., 2005). De topics waren afkomstig uit een artikel van Daamen (2013) over implementatiefasen en uit een beoordelingsformulier voor

interventies van Baar et al (2007). De belangrijkste topics in het onderzoek waren: ‘sport- en spelactiviteiten en Vreedzame Wijk principes’, waarbij de activiteiten van de kinderen centraal stonden, hierbij werd per pijler van De Vreedzame Wijk gevraagd aan professionals hoe zij deze pijler terugzagen in hun werkzaamheden, een voorbeeldvraag hierbij was: “Welke Vreedzame Wijk principes worden er toegepast tijdens de activiteiten?”. Vervolgens werd de ‘implementatie Vreedzame Wijk’ besproken als topic, waarbij stil werd gestaan bij de ‘verspreidingsfase’ waarbij centraal stond hoe professionals kennis hebben gemaakt met De Vreedzame Wijk, een voorbeeldvraag hierbij was “Op welke manier heb jij kennis gemaakt met De Vreedzame Wijk?”. De tweede fase was de ‘adoptiefase’ waarbij aan professionals gevraagd werd wat het doel was van De Vreedzame Wijk in Geitenkamp en wat hun persoonlijke verwachtingen waren ten opzichte van De Vreedzame Wijk, ook werd hierbij gevraagd of professionals zich competent genoeg voelden om te werken met De Vreedzame Wijk. Een voorbeeldvraag hierbij was “Kun je vertellen wat het doel was van De Vreedzame Wijk?”. De derde fase was de ‘invoeringsfase’ waarbij centraal stond of professionals bij iemand terecht konden voor vragen of opmerkingen over De Vreedzame Wijk en of er een pilot heeft plaatsgevonden voorafgaand aan de invoering van De Vreedzame Wijk en of de professionals naar aanleiding van een dergelijke pilot hebben begrepen hoe er gewerkt kan worden met De Vreedzame Wijk. Een voorbeeldvraag hierbij was “Voel je je competent genoeg om volgende De Vreedzame Wijk te kunnen werken?”. En als vierde, de ‘borgingsfase’, waarbij doorgevraagd werd op de manier waarop er geëvalueerd werd en wat er met de resultaten van deze evaluaties werd gedaan en of er de mogelijkheid was om binnen De Vreedzame Wijk in Geitenkamp feedback te geven aan elkaar. Een voorbeeldvraag hierbij was “Werd er tussendoor geëvalueerd hoe het programma verliep?”. Ook werd het topic ‘ervaren effectiviteit’ besproken, hierbij werd doorgevraagd of professionals ervoeren dat De Vreedzame Wijk effect had binnen hun werkzaamheden en waaraan ze dat zagen. Er werd bijvoorbeeld het volgende gevraagd: “Ervaar je effectiviteit van het programma De Vreedzame Wijk in de sport- en spelactiviteiten?”. Daarnaast werden hierbij ook wensen en behoeften besproken van de professionals. Daarbij werd ingegaan op wat goed en wat minder goed werkte bij de uitvoering van De Vreedzame Wijk in de wijk Geitenkamp, hoe het werken met De Vreedzame Wijk binnen deze context meer verbeterd zou kunnen worden volgens de professionals en wat hun eigen wensen en behoeften daarbij waren. Bij de wensen en behoeften werd bijvoorbeeld de volgende vraag gesteld: “Hoe zou, volgens jou, het werken volgens De Vreedzame Wijk meer verbeterd kunnen worden?”.

Procedure

Voor aanvang van de interviews is in overleg met de respondenten ervoor gekozen om de interviews op te nemen met een recorder, zodat deze naderhand uitgewerkt konden worden. Informed consent was bij de interviews van toepassing, de respondenten wisten voorafgaand aan het interview wat de functie was van de interviews en gingen hiermee akkoord (Shahnazarian, Hagemann, Aburto, & Rose, n.d.). Tevens werd duidelijk gemaakt aan de respondenten dat de interviews zorgvuldig en anoniem werden verwerkt. De duur van de interviews was gemiddeld 45 minuten. De interviews vonden plaats in de wijk zelf.

Er is bijgedragen aan de betrouwbaarheid van het onderzoek door de interviews op te nemen en te transcriberen. Tevens werd er regelmatig samengevat, doorgevraagd en aantekeningen gemaakt en dit heeft bijgedragen aan de betrouwbaarheid van het onderzoek. Aan de validiteit van het onderzoek is bijgedragen door zo veel mogelijk verschillende respondenten te interviewen voor het onderzoek, om zoveel mogelijk uitspraken te verkrijgen van de respondenten (Baarda et al., 2005). Tot slot werden er observaties uitgevoerd om een beter beeld te krijgen van de context waarin activiteiten plaatsvinden. Dit heeft tevens bijgedragen aan de validiteit van het onderzoek. Door zowel observaties uit te voeren als open interviews, is er data-triangulatie toegepast en dit maakt het onderzoek meer betrouwbaar (Baarda et al., 2005). Hoewel de observaties informeel van aard waren en enkel gericht op het verkrijgen van een beter beeld van de context, hebben ze de onderzoeker wel meer inzicht gegeven in de uitkomsten van het kwalitatieve onderzoek.

Data-analyse

De data-analyse heeft plaatsgevonden conform de kwalitatieve analysemethode van Baarda et al (2005). Hierbij werden labels gebruikt om de gegevens te analyseren uit de interviews. Eerst werden de interviews gelabeld, vervolgens werden ze geordend om verbanden te kunnen vinden. Hierna werden de labels geïnterpreteerd. De geldigheid en intersubjectiviteit van de labels werden vastgesteld en tot slot is er antwoord gegeven op de onderzoeksvragen (Baarda et al., 2005). Er is rekening gehouden met de betrouwbaarheid van het onderzoek door de verschillende analysestappen te laten controleren door een extern persoon.

Resultaten

In deze resultatensectie worden de belangrijkste bevindingen van het onderzoek besproken per onderzoeksvraag. De vanuit de kwalitatieve analyse ontwikkelde kernlabels geven per onderzoeksvraag het inhoudelijke rendement weer. Deze kernlabels zijn cursief weergegeven in de tekst en worden ondersteund door verschillende citaten uit de interviews.

Er is ook gekeken naar de prevalentie van de aspecten die respondenten hebben genoemd. Waar dit van toepassing is zal worden aangegeven of de helft van de respondenten of (bijna) alle respondenten een kernlabel ondersteunt. Dit geeft meer inzicht in het aantal respondenten dat het kernlabel ondersteunt.

Sport- en spelactiviteiten en Vreedzame Wijk principes

De sport- en spelactiviteiten van Sportbedrijf Arnhem waren onderdeel van een samenwerking met het kinderwerk van Rijnstad, ook wel de “gezamenlijke instuif” genoemd. Deze instuif werd elke woensdagmiddag georganiseerd in Geitenkamp. De sport- en spelactiviteiten bestonden voornamelijk uit een sportles van een uur met daarbij een spel voorafgaand aan de sportles. Elke week werd een andere sport behandeld door de sportleraar. Tijdens deze middag organiseerde Rijnstad een creatieve activiteit waarbij kinderen konden knutselen of een speurtocht gingen doen.

Bij de pijler ‘positieve sociale gemeenschap’ werd door bijna alle respondenten *positieve aandacht en beloning voor kinderen* als belangrijk ervaren. De professionals en stagiaires gaven aan dat voornamelijk het positief belonen van kinderen en positieve aandacht hebben voor kinderen erg belangrijk waren. Het positief belonen hing samen met het werken met opstokers, dat was een middel waarbij kinderen elkaar, de begeleiders maar ook zichzelf een complimentje mochten geven over wat zij goed vonden gaan tijdens de activiteit. *Positief gedrag laten zien aan kinderen* werd door sommige respondenten als belangrijk beschouwd. Hierbij gaven de begeleiders bij binnenkomst een high five aan de kinderen en begroetten alle kinderen bij binnenkomst. Daarnaast werd *eerlijk en consequent handelen* door ongeveer de helft van de respondenten genoemd. Begeleiders zouden duidelijk en consequent moeten zijn in hun handelen en structuur moeten geven aan de kinderen. Professionals gaven ook aan dat het belangrijk was om *kinderen te stimuleren om elkaar te helpen*. Tot slot werd genoemd dat begeleiders van de creatieve activiteiten *kinderen lieten opschrijven wat ze anders wilden in de wijk*, zodat ze meer bewust werden van een positieve en sociale gemeenschap en hoe dit nog meer verbeterd kon worden.

Bij de pijler ‘conflicthantering en mediatie’ werd *conflicten zelf oplossen* als belangrijk aspect beschreven. Dit hield in dat kinderen zelf al vaak conflicten oplosten tijdens de activiteiten. Enkele respondenten gaven aan dat wanneer het oplossen van conflicten door de kinderen zelf nog niet lukte er dan *mediatie door collega’s* plaatsvond. Kinderen kwamen dan bij een collega op kantoor terecht die hen hielp bij het oplossen van het conflict. Vaak moesten kinderen dan eerst *afkoelen omdat ze boos waren*. Mediatie werkte volgens professionals en stagiaires alleen als het kind niet meer boos was. Mediatie door kinderen

was niet altijd mogelijk door *gebrek aan leerlingmediatoren*. Er was niet standaard een leerlingmediator aanwezig bij de activiteiten. Tot slot gaven de professionals en stagiaires aan dat *conflicten vaak ontstonden bij sportactiviteiten* of na afloop van de bijeenkomst.

Bij de pijler ‘taken en verantwoordelijkheden’ werd door een aantal professionals en stagiaires aangegeven dat de *kinderen zich hielden aan regels en taken*, de verantwoordelijkheid bij activiteiten lag hierbij meer bij kinderen zelf. Ruim de helft van de respondenten gaf aan dat *kinderen zelf activiteiten opzetten en hielpen bij de uitvoering*. Kinderen kregen de mogelijkheid om zelf hun spellen te bedenken en uit te voeren, zij waren daarbij verantwoordelijk voor hun eigen activiteit. Eén van de stagiaires van Rijnstad zei hierover het volgende:

“Op zich werken we hier wel mee want in het begin zijn we veel bezig geweest met wat kinderen zelf willen doen bij de kinderclub en ze dan ook zelf de middag laten regelen en laten begeleiden, zodat ze wel verantwoordelijk worden voor het goed laten verlopen van de middag.”

In dit citaat wordt de participatie door kinderen beschreven, een belangrijk principe van De Vreedzame Wijk dat goed aansluit bij de pijler ‘taken en verantwoordelijkheden’. Een aantal respondenten gaf daarnaast aan dat zij *kinderen mee lieten helpen bij activiteiten en mee lieten denken*. Hierbij mochten kinderen bijvoorbeeld de les helpen uitleggen samen met stagiaires.

Bij de pijler ‘omgaan met diversiteit’ werd genoemd dat *iedereen zich welkom moest voelen en met elkaar moest kunnen spelen*, dit hield bijvoorbeeld in dat kinderen gestimuleerd werden om meer met kinderen te spelen uit andere wijken. Het *uitdragen naar de wijk toe* dat omgang met diversiteit normaal was werd ook genoemd door respondenten. Respondenten gaven aan dat *omgaan met diversiteit lastig* was, dit kwam doordat het een heel witte wijk is. Kinderen maakten vaak vervelende opmerkingen over vluchtelingen en af en toe vond er ook racisme plaats tijdens activiteiten. Eén van de stagiaires van Sportbedrijf Arnhem zei hierover het volgende:

“Racisme vindt wel plaats, er zijn enkele getinte kindjes en die krijgen dat wel te horen, die krijgen dan te horen dat ze een zwarte aap zijn. En dan moeten die kinderen boven in gesprek bij de begeleider en dan vinden ze het heel gewoon dat ze dat zeggen. ‘Dat is toch ook zo’ zeggen ze dan tegen de begeleider. En dat heeft ook met de ouders te maken. Die sturen dat.”

Het gedrag dat beschreven wordt in dit citaat past niet bij de pijlers van De Vreedzame Wijk en laat zien dat er nog wel het een en ander verbeterd kan worden binnen Geitenkamp. Dit

zou tevens kunnen door de ouders, die hun kinderen sturen in dit soort uitspraken, ook te betrekken bij De Vreedzame Wijk.

Implementatie Vreedzame Wijk

In dit onderzoek stond de procesevaluatie van De Vreedzame Wijk in Geitenkamp centraal. Over de fase ‘verspreiding’ werd over De Vreedzame Wijk door een aantal respondenten gezegd dat zij kennis gemaakt hadden met De Vreedzame Wijk *bij de eerste bijeenkomsten in de wijk*, voor de medewerkers van organisaties waren er trainingen waar men kennismakte met de principes van De Vreedzame Wijk. Daarnaast gaven zij aan dat *sturen op gedrag en normen en waarden verbeteren* van belang was binnen De Vreedzame Wijk. Professionals gaven ook aan kennis gemaakt te hebben door het *boek te lezen over Vreedzame Wijk*, medewerkers kregen bij aanvang van de trainingen een boek van Leo Pauw waarin De Vreedzame Wijk werden uitgelegd. Tevens waren er *informatieavonden voor wijkbewoners*. De helft van de respondenten gaf aan dat een *lezing voor vrijwilligers en stagiaires* hen inzicht in De Vreedzame Wijk had gegeven. Deze lezing vond enkele maanden na aanvang van de stage plaats, er werd een casus geoefend over conflicthantering en mediatie, ook kregen stagiaires een stappenplan mee naar huis over mediatie. Tot slot was het voor bijna de helft van de respondenten nog *onduidelijk wat De Vreedzame Wijk op moest leveren*. Dit betrof de stagiaires van zowel Rijnstad als Sportbedrijf Arnhem.

In de fase ‘adoptie’ werd over De Vreedzame Wijk door ruim de helft van de professionals gezegd dat het *normaal met elkaar omgaan en een veilige wijk creëren* van belang was bij De Vreedzame Wijk, waarbij conflicten constructief opgelost zouden moeten worden en kinderen samen zouden moeten kunnen spelen met respect voor elkaar. Daarnaast werd aangegeven dat het van belang was dat *de sociale samenhang in de wijk* bevorderd werd. Ook zou het *gedrag van mensen beïnvloed moeten worden* als doel binnen De Vreedzame Wijk. *De hele wijk moet het ondersteunen*, aldus enkele professionals. Dit hield in dat de basis van De Vreedzame Wijk overal hetzelfde moest zijn, want het zou alleen werken als het ook geïmplementeerd werd in de hele wijk. Buurtparticipatie was hierbij ook belangrijk, waarbij ouders en kinderen zelf dingen zouden gaan organiseren. Daarom was het creëren van *participatie van ouders en kinderen* een ander belangrijk aspect dat door respondenten werd genoemd. Bij de sport- en spelactiviteiten werd al geprobeerd om kinderen mee te laten participeren, ook werden ouders betrokken bij activiteiten. Verder werd aangegeven dat De Vreedzame Wijk een *project is dat stap voor stap verloopt*. Verbetering was zichtbaar in kleine stappen. De professionals hoopten dat het over een aantal jaren zichtbaar zou worden in de wijk dat mensen op een andere manier met elkaar om zouden

gaan. *Vreedzame School principes* waren ook belangrijk, gaf bijna de helft van de respondenten aan. Op school werden kinderen leerlingmediator en leerden ze conflicten op te lossen van hun leeftijdsgenoten, wanneer kinderen de cursus hadden afgerond voor mediator kregen ze na afloop een diploma tijdens een diploma-uitreiking. Doordat ze op school al veel met De Vreedzame School werken was het stimulerend voor kinderen om ook actief bezig te zijn met De Vreedzame Wijk. Eén van de professionals van Sportbedrijf Arnhem zei hierover het volgende:

“Dit is een langlopend traject of project, ergens moet je zien dat je iets wil veranderen, wat altijd zo geborgd zit in het dagelijks gebeuren van de inwoners. Vandaar dat de scholen daar denk ik ook al twee jaar mee aan de slag zijn. En wij zijn de verlenging van de scholen naar de wijk. Zodat dezelfde regels en waarden en normen gelden op school als in de wijk.”

Het was dus van belang dat de organisaties in de wijk inspeelden op wat de kinderen al geleerd hadden op De Vreedzame School. Daarnaast werd aangegeven dat *geschoolde mensen nodig zijn* voor De Vreedzame Wijk. Alle professionals *voelden zich competent genoeg* om te werken met De Vreedzame Wijk. Echter gaf bijna de helft van de stagiaires aan dat zij zich *niet competent genoeg voelden*.

In de fase ‘invoering’ werd door professionals aangegeven dat de meeste professionals *kennis hadden gemaakt met De Vreedzame Wijk bij de trainingen*. Een paar professionals die bevroegd waren, moesten nog kennis maken met De Vreedzame Wijk. Ervaringen uitwisselen kon bij de bijeenkomsten, echter hadden de wijkagenten van Geitenkamp nog geen (volledige) bijeenkomst bijgewoond over De Vreedzame Wijk. Professionals gaven aan dat zij door het *boek over De Vreedzame Wijk* hebben kunnen leren. Het *oefenen met Vreedzame Wijk principes kon tijdens de de trainingen*, door deze oefening wisten de professionals hoe ze ermee moesten gaan werken. Voor stagiaires was er de mogelijkheid om een *casus te oefenen tijdens de informatieavond*. Wanneer professionals er niet helemaal uitkwamen konden zij *vragen stellen aan ervaringsdeskundigen*. De ervaringsdeskundige die zij konden benaderen was een schooldirecteur uit Overvecht, waar al meer dan 10 jaar gewerkt werd met De Vreedzame Wijk. Ook konden zij vragen stellen aan de procescoördinator. Voor stagiaires was er de mogelijkheid om *vragen te stellen aan hun stagebegeleider*. Respondenten gaven aan dat er *evaluaties plaatsvonden binnen de stuurgroep*, hier zat vanuit elke organisatie een medewerker in en werd er regelmatig onderling overlegd waar professionals tegenaan lopen. Stagiaires gaven aan dat er bij

evaluaties van de activiteiten *geen Vreedzame Wijk principes werden meegenomen*. Bij deze evaluaties ging het voornamelijk over de activiteit zelf.

In de fase ‘borging’ werd door professionals aangegeven dat *effectiviteit terug te zien was in de omgang tussen kinderen*. Kinderen namen Vreedzame Wijk principes over maar vervielen soms weer in het oude gedrag. *De schoolsportdagen zouden ook Vreedzaam worden*, hierdoor gaan nog meer activiteiten vanuit de wijk werken volgens De Vreedzame Wijk. Professionals gaven aan dat *samenwerking van belang was* met zowel de scholen als de professionals van partnerorganisaties. Ook werd er *vanuit de stuurgroep gevraagd waar professionals tegenaan liepen*. Tot slot gaven stagiaires van Rijnstad aan dat zij bijna altijd *zonder begeleider op de groep stonden te werken* en dat zij daardoor *geen feedback hadden gekregen op hun handelen* met De Vreedzame Wijk.

Ervaren effectiviteit door professionals

Over de ervaren effectiviteit van De Vreedzame Wijk werd door bijna alle respondenten gezegd dat het *effect zichtbaar was* bij de activiteiten. Maar er was volgens professionals meer tijd nodig om het effect van De Vreedzame Wijk goed te kunnen meten. Kinderen vielen soms nog terug in vervelend gedrag. De wijkagenten vanuit Geitenkamp gaven aan dat zij, vanuit hun functie, geen verschil merkten ten opzichte van voor De Vreedzame Wijk gestart werd in Geitenkamp. Dit zou kunnen komen doordat zij, als enige professionals, de trainingsbijeenkomsten niet (volledig) hebben gevolgd. Daarnaast hadden *kinderen meer kennis over De Vreedzame Wijk*, kinderen herkenden bijvoorbeeld de agenda, regels en afspraken. Tot slot werd aangegeven dat *gedrag van kinderen stap voor stap verbetert*, volgens professionals gebeurde gedragsverandering in kleine stapjes en kon daardoor de verandering door De Vreedzame Wijk wel jaren duren.

De professionals gaven tijdens de interviews verschillende wensen en behoeften aan omtrent De Vreedzame Wijk. Zo dacht bijna de helft van de professionals en stagiaires dat *alle betrokkenen in de wijk nodig zijn bij dit programma*. Zij zagen het belang in van het betrekken van ouders bij De Vreedzame Wijk. Eén van de stagiaires van Sportbedrijf Arnhem zie hierover het volgende:

“Je moet het eerder bij de ouders zoeken als je hierin gaat investeren vanuit de regering of de gemeente. Dat is toch belangrijk om het te laten werken. Bijvoorbeeld via de school om ze daar voorlichting te geven en duidelijk te maken wat de regels in de wijk zijn en wat de ouders daarmee kunnen. Anders blijft het ons woord tegen dat van de ouders. En kinderen kijken toch naar wat de ouders zeggen en doen.”

Het betrekken van ouders wordt dus als belangrijk beschouwd door professionals en stagiaires. Daarnaast gaven de respondenten aan dat *er meer geld en tijd nodig is*. Er zouden zowel meer uren moeten komen voor professionals om te kunnen werken aan De Vreedzame Wijk, als meer geld om ermee te werken. Een aantal respondenten gaf daarnaast aan dat *samenwerking en feedback geven gewenst was*. De samenwerking was nodig om goed te kunnen werken met De Vreedzame Wijk. Tevens moest de stuurgroep meer terugkoppelen naar de werkvloer. Professionals gaven aan niet te weten wat er besproken werd bij de stuurgroep, hoewel dit voor hen wel van belang kon zijn. Dit sluit aan bij het volgende belangrijke aspect dat genoemd werd door professionals, namelijk dat *vaker ervaringen uitgewisseld zouden moeten worden*. Professionals zouden vaker bijeenkomsten willen om ervaringen uit te wisselen omdat er best veel tijd zat tussen de bijeenkomsten. Ook was het gewenst dat de stuurgroep een vorm van terugkoppeling naar de werkvloer zou creëren. Daarnaast moest er volgens enkele respondenten *meer zichtbaarheid gecreëerd worden in de wijk*. Een professional gaf aan al enkele ideeën te hebben over hoe er borden met een opsteker gemaakt zouden kunnen worden voor speelplekken in de wijk, om zo uit te dragen dat deze plekken ook Vreedzaam zijn. De procescoördinator gaf aan dat het plan er ligt om in de wijk thema-avonden te gaan organiseren voor de wijkbewoners over De Vreedzame Wijk principes. Een stagiaire zei daarover dat het belangrijk is om voorlichting te geven aan ouders in de wijk over wat De Vreedzame Wijk precies inhoudt. Tevens werd er door professionals aangegeven dat er de behoefte is aan *het werken met wijkmediatoren en het oprichten van wijkraden*. Hierover zei de procescoördinator het volgende:

“Wijkraden worden binnenkort ook opgericht gezamenlijk met de scholen, dan worden er twee kinderen gekozen uit groep 7 vanuit alle scholen in de wijk, zij vormen samen een wijkraad waar ze overleggen over wat er belangrijk is voor de wijk volgens hen en wat hieraan gedaan kan worden.”

De procescoördinator gaf daarnaast aan dat het *bespreken van het schorsingsbeleid*, dat gehanteerd werd bij activiteiten in Geitenkamp, van belang was. Hierbij werden kinderen die veelvuldig de regels negeerden tijdelijk geschorst van de activiteiten, echter sluit dit niet aan bij De Vreedzame Wijk principes. Tot slot gaven alle stagiaires aan dat er *meer aandacht omtrent De Vreedzame Wijk moet zijn voor stagiaires*. Stagiaires vonden dat ze meer informatie hadden moeten krijgen over de Vreedzame Wijk omdat ze er nog weinig over wisten. Zij gaven aan dat ze er meer aan gehad hadden als er meer aandacht voor was geweest.

Discussie

De doelstelling van dit onderzoek was het verkrijgen van inzicht in de principes van De Vreedzame Wijk, de werkzame factoren in het werken met deze interventie en om aandachtspunten te formuleren naar de principes van De Vreedzame Wijk voor Sportbedrijf Arnhem. In deze sectie worden de conclusies van de doelstelling besproken aan de hand van de literatuur, de verwachtingen vanuit de theoretische inleiding en de uitkomsten van de dataverzameling. Vervolgens worden de methodische kanttekeningen en implicaties beschreven.

Sport- en spelactiviteiten en Vreedzame Wijk principes

Het bleek dat de sport- en spelactiviteiten al voor een groot deel overeenkwamen met De Vreedzame Wijk principes. Dit is dus conform de verwachting die werd geschept in de theoretische inleiding, namelijk dat de sport- en spelactiviteiten gebaseerd zouden zijn op de vier pijlers van De Vreedzame Wijk (Pauw, 2014). Bij de pijler ‘positieve sociale gemeenschap’ werd in de literatuur beschreven dat kinderen leren om zorg te dragen voor elkaar en de omgeving, om zo een positief sociaal klimaat te creëren in de buurt (Pauw, 2014). De professionals en stagiaires gaven aan dat zij positief gedrag lieten zien aan de kinderen en dat zij positieve aandacht aan ze gaven door onder andere kinderen te belonen en ze complimenten te geven. Over de pijler ‘conflicthantering en mediatie’ werd in de literatuur beschreven dat conflicthantering zoveel mogelijk door de kinderen zelf toegepast zou moeten worden, waarbij zij gebruik maakten van een stappenplan omtrent mediatie (Pauw, 2014). Dit sluit deels aan bij wat er in de Geitenkamp werd gedaan. Hier stond conflicthantering door kinderen ook centraal, maar wanneer het kinderen niet lukte om conflicten tijdens de activiteiten zelfstandig op te lossen werd er gemedieerd door medewerkers van Sportbedrijf Arnhem of Rijnstad. Hier wordt dus nog niet helemaal aan de verwachting voldaan. Er kan nog meer aandacht besteed worden aan leerlingmediatoren, zodat kinderen zelfstandig hun conflicten onderling op kunnen gaan lossen. Bij de pijler ‘taken en verantwoordelijkheden’ werd in de literatuur beschreven dat iedereen een steentje bij zou moeten dragen aan de maatschappij. Kinderen leren daarmee sociale verantwoordelijkheden op zich te nemen en zij kunnen in de wijk bijvoorbeeld gaan helpen bij activiteiten (Pauw, 2014). Het helpen bij activiteiten is een voorbeeld van wat professionals aangaven in de interviews bij deze pijler. Zo mogen kinderen helpen bij het bedenken van de activiteiten en helpen bij de uitvoering ervan. Daarnaast moesten kinderen zich bij de activiteiten ook houden aan regels en taken die golden bij de activiteiten. Over de laatste pijler ‘omgaan met diversiteit’ staat in de literatuur beschreven dat iedereen geaccepteerd moet worden zoals hij is, het gaat hierbij ook om het

constructief omgaan met meningsverschillen of conflicten (Pauw, 2014). Door de professionals werd aangegeven dat het voor hen van belang was dat alle kinderen zich welkom zouden voelen bij de activiteiten en dat alle kinderen ook met elkaar samen konden spelen. Dit lijkt dus aan te sluiten bij de eerder geformuleerde verwachting, hoewel enkele respondenten ook aangaven dat er weleens racisme plaatsvond tijdens de activiteiten. Dit is nog een aandachtspunt omdat dit niet past bij het ‘omgaan met diversiteit’.

Tevens werd er naar aanleiding van de theoretische inleiding verwacht dat er sprake was van een effectieve samenwerking tussen de professionals die werken binnen De Vreedzame Wijk en dat er een transfer plaatsvond vanuit de school naar de wijk (persoonlijke communicatie, 15 maart 2017). Aan deze verwachting werd niet (volledig) voldaan. De samenwerking in de wijk is iets waar nog aandacht aan besteed zou kunnen worden, professionals gaven aan meer behoefte te hebben aan samenwerking onderling, hierdoor zou de implementatie van De Vreedzame Wijk verbeterd kunnen worden. Of er een transfer plaats heeft gevonden van De Vreedzame School naar De Vreedzame Wijk is lastig te beoordelen doordat docenten niet zijn meegenomen in dit onderzoek. Tevens hebben de professionals weinig contact gehad met de docenten. Dit is dus een punt van aandacht.

Implementatie Vreedzame Wijk

Naar aanleiding van de literatuur werd er verwacht dat er binnen implementatiefasen sprake was van verspreiding van de interventie (Daamen, 2013). Over de implementatie van De Vreedzame Wijk gaven professionals binnen de verspreidingsfase aan dat zij kennis hadden gemaakt met De Vreedzame Wijk tijdens de eerste bijeenkomsten in de wijk. Stagiaires waren hier niet bij aanwezig, zij kregen op een later tijdstip een lezing over De Vreedzame Wijk. Hoewel de medewerkers allemaal een boek kregen met informatie over De Vreedzame Wijk, kregen de stagiaires enkel een stappenplan over mediatie. Dit is dus niet geheel conform de verwachting, stagiaires maakten op een andere manier kennis met De Vreedzame Wijk. Dit zou nog verbeterd kunnen worden door hen ook een volledige training aan te bieden en een boek met alle informatie over de interventie.

Ook zou er door de professionals een positieve attitude ontwikkeld worden jegens de interventie waarbij werd stilgestaan bij het doel van de interventie, wat de interventie kon opleveren voor de wijk en de competenties van de professionals (Daamen, 2013; Baar et al., 2007). Bij de adoptiefase gaven professionals aan dat zij het normaal met elkaar omgaan en het creëren van een veilige wijk van belang vinden bij De Vreedzame Wijk. Daarbij zeiden zij ook dat de hele wijk het moet ondersteunen en dat buurtparticipatie hierbij belangrijk is. Daarnaast voelden vooral professionals zich competent genoeg om te werken met de

interventie. Stagiaires daarentegen, voelden zich dus niet competent genoeg, zij wilden graag meer informatie krijgen om goed te kunnen werken met De Vreedzame Wijk. Dit is opnieuw niet geheel conform de verwachting, stagiaires voelden zich niet competent genoeg omdat zij onvoldoende informatie hadden gekregen om goed te kunnen werken met de interventie. Dit is dus een verbeterpunt voor in de toekomst.

Tevens werd verwacht dat de interventie in gebruik genomen zou worden en dat professionals zouden gaan werken met de vier pijlers, dat er een pilot werd uitgevoerd om de ervaringen van professionals mee te nemen in de uiteindelijke implementatie en waarbij professionals wisten hoe ze de interventie moesten uitvoeren (Daamen, 2013; Pauw, 2014; Baar et al., 2007). Binnen de invoeringsfase gaven professionals aan dat zij voornamelijk hun ervaringen konden uitwisselen tijdens de trainingsbijeenkomsten. Zij konden daarnaast ook vragen stellen aan ervaringsdeskundigen. Stagiaires konden hun vragen stellen aan hun stagebegeleider. Dit sluit dus wel aan bij de verwachtingen die werden geformuleerd naar aanleiding van de theoretische inleiding.

Tot slot werd verwacht dat professionals de interventie geïntegreerd zouden hebben in hun werkwijze. Hierbij stond een evaluatie van de interventie centraal en het geven van feedback op elkaar als professionals (Daamen, 2013; Baar et al., 2007). Over de borgingsfase gaven professionals aan dat zij effectiviteit terugzagen van De Vreedzame Wijk in de omgang tussen de kinderen. Voor het werken met De Vreedzame Wijk was het volgens professionals belangrijk dat er goed samengewerkt zou worden met partners onderling en dat dit nog verbeterd zou kunnen worden in de wijk. Dit sluit aan bij de verwachting, hoewel professionals dus meer aandacht zouden willen voor de onderlinge samenwerking in de wijk met professionals vanuit De Vreedzame Wijk en De Vreedzame School.

Ervaren effectiviteit door professionals

In de literatuur werd beschreven dat de ervaren effectiviteit een belangrijke rol speelt in het vaststellen van effectiviteit van een interventie. Het betreft echter geen harde effectstudie, maar enkel de reflectie van professionals op de effecten van de interventie (Srinivasan, 1985).

Over de effectiviteit van De Vreedzame Wijk binnen Geitenkamp werd voornamelijk gezegd dat er effect zichtbaar was bij activiteiten. Ook gaven professionals aan dat zij verwachtten dat een duidelijk effect pas na enkele jaren zichtbaar zou zijn en dat gedragsverandering in kleine stappen verloopt. Enkel de wijkagenten merkten geen verschil in het gedrag van kinderen ten opzichte van voordat De Vreedzame Wijk werd geïntroduceerd in Geitenkamp. Een kanttekening hierbij is dat de wijkagenten als enige

professionals in de wijk niet (volledig) een cursus gevolgd hebben voor De Vreedzame Wijk, en mogelijk onvoldoende bekend zijn met wat De Vreedzame Wijk kan opleveren voor de wijk.

De professionals en stagiaires gaven daarnaast enkele suggesties voor verbetering van de (verdere) invoering van De Vreedzame Wijk. Zo gaven zij aan dat alle personen in een wijk betrokken moeten worden bij De Vreedzame Wijk, ook de ouders. Ook is er volgens professionals meer geld en tijd nodig om goed te kunnen werken met De Vreedzame Wijk. Professionals gaven aan dat samenwerking en feedback geven gewenst is, ook zouden zij graag zien dat er een terugkoppeling komt vanuit de stuurgroep naar de werkvloer. In de wijk zelf zou er meer zichtbaarheid moeten komen voor De Vreedzame Wijk, bijvoorbeeld door thema-avonden te organiseren. Ook zou het schorsingsbeleid besproken moeten worden volgens een professional, hierbij mag een kind de toegang ontzegd worden voor enkele weken bij de activiteiten, echter lijkt dit niet aan te sluiten bij de (positieve) aanpak van De Vreedzame Wijk. Daarnaast zou er ook meer aandacht moeten komen voor stagiaires omtrent het werken met De Vreedzame Wijk.

Tot slot moet in acht worden genomen dat De Vreedzame Wijk geen wondermiddel is voor Geitenkamp, maar slechts een preventieve maatregel. Sommige professionals gaven aan dat zij nog weleens lastige kinderen in de groep hadden die antisociaal gedrag vertoonden. De Vreedzame Wijk is in die zin geen wondermiddel, maar een maatregel om het gedrag zo veel mogelijk te beïnvloeden in de hoop dat kinderen in de wijk beter met elkaar om zullen gaan.

Conclusie onderzoek

De centrale vraagstelling van dit onderzoek was: Hoe ervaren professionals de implementatie van De Vreedzame Wijk bij de sport- en spelactiviteiten van Sportbedrijf Arnhem en in hoeverre zijn deze activiteiten terug te voeren op De Vreedzame Wijk principes?

Professionals ervaren effectiviteit van De Vreedzame Wijk, zij zien verbetering in het gedrag van de kinderen, hoewel dit stapsgewijs verloopt. Wijkagenten merkten vooralsnog geen verschil in het gedrag van de kinderen. De implementatie is volgens de professionals ook goed verlopen, er zijn enkele verbeterpunten omtrent de implementatie van de interventie bij stagiaires, die (nog) geen volledige training krijgen en ook geen boek mee hebben gekregen over De Vreedzame Wijk. Tevens vonden professionals dat er wel meer aandacht mocht komen voor onderlinge samenwerking in de wijk met professionals vanuit De Vreedzame School en De Vreedzame Wijk. Overigens waren de sport- en spelactiviteiten van Sportbedrijf Arnhem al grotendeels ingericht naar de vier pijlers van De Vreedzame Wijk. Er zou nog meer aandacht besteed kunnen worden aan ‘omgaan met diversiteit’ omdat er enkele

gevallen van racisme plaatsvonden tijdens de activiteiten. Daarnaast kan er ook meer aandacht besteed worden aan leerlingmediatoren, zodat kinderen zelfstandig hun conflicten onderling op kunnen gaan lossen.

Methodische kanttekeningen

Bij dit onderzoek is gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews. Deze interviews hebben een beeld gegeven van de ervaringen van professionals met de implementatie van De Vreedzame Wijk in Geitenkamp. Echter dient er rekening mee gehouden te worden dat respondenten mogelijk sociaal wenselijke antwoorden gegeven kunnen hebben. Er is getracht dit te vermijden door open vragen te stellen, door te vragen, regelmatig samen te vatten tijdens het interview en door duidelijk te maken dat de interviews vertrouwelijk verwerkt zouden worden (Baarda et al., 2005).

Daarnaast zijn niet alle belangrijke professionals geïnterviewd, zo is geprobeerd om een aantal docenten te interviewen van beide Vreedzame Scholen in Geitenkamp. Het was te druk op beide scholen om een fysiek interview te plannen, maar in eerste instantie leken zij wel via de e-mail mee te willen werken. De directrice van de scholen had aangeboden om de interviewvragen naar alle docenten te mailen. Helaas is hier nooit een reactie op teruggekomen. Ondanks dat er hierna nog verschillende keren contact is gezocht met de directrice om te vragen of het toch nog mogelijk is om in contact te komen met docenten, bleek dit tevergeefs. In het vervolg zou dit anders aangepakt kunnen worden door van tevoren een inschatting te maken van de professionals die geïnterviewd moeten worden. Deze professionals zouden dan zo snel mogelijk benaderd kunnen worden en dan kan er rekening gehouden worden met eventuele obstakels, zoals vakantiedagen en feestdagen waar leraren mee te maken krijgen.

Implicaties

Een aanbeveling om het werken binnen Geitenkamp met De Vreedzame Wijk te bevorderen is dat er meer tijd geïnvesteerd zou moeten worden in de samenwerking onderling met partners en elkaar feedback geven op elkaars handelen. Er bestaat een stuurgroep, maar hier zitten geen professionals van 'de werkvloer' in, zij krijgen over het algemeen ook geen informatie teruggekoppeld vanuit deze stuurgroep. Zij gaven daarom aan dat meer samenwerking van belang is om De Vreedzame Wijk te laten slagen. Daarnaast gaven experts op het gebied van De Vreedzame Wijk ook aan dat een onconventionele samenwerking van belang is, dat er zonder een effectieve samenwerking tussen de partnerorganisaties en De Vreedzame Scholen zal De Vreedzame Wijk niet goed gaan

werken (persoonlijke communicatie, 1 maart 2017; persoonlijke communicatie, 15 maart 2017).

Zichtbaarheid in de wijk creëren is ook een belangrijk onderdeel van De Vreedzame Wijk (Pauw, 2009), waar in Geitenkamp nog wel wat aandacht aan besteed zou kunnen worden. Een professional gaf aan dat borden met een opsteker gemaakt zouden kunnen worden om zichtbaarheid te creëren op speelplekken in de wijk. Zo zouden alle partnerorganisaties in de wijk te werk kunnen gaan, om zo op alle plekken waar kinderen komen, duidelijk aan te geven dat zij zich hier moeten gedragen naar De Vreedzame Wijk principes.

Betere scholing voor stagiaires omtrent De Vreedzame Wijk was daarnaast ook van belang. Stagiaires gaven aan dat zij te weinig kennis hadden van De Vreedzame Wijk om er goed mee te kunnen werken. Zij maakten enkel kennis met De Vreedzame Wijk middels een bijeenkomst van enkele uren. Ook kregen zij geen boek over De Vreedzame Wijk. Doordat bij de sport- en spelactiviteiten en de creatieve activiteiten voornamelijk stagiaires het uitvoerende werk doen, is het verstandig om ervoor te zorgen dat zij voldoende kennis hebben van De Vreedzame Wijk principes en weten hoe zij dit kunnen overdragen op de kinderen. Bij de creatieve activiteiten is bijvoorbeeld geen professional aanwezig, waardoor kinderen mogelijk niets meekrijgen van De Vreedzame Wijk principes tijdens deze activiteiten. Een aanbeveling voor het komende jaar is daarom om de nieuwe lichte stagiaires meer kennis mee te geven, en daarbij meer te laten oefenen met De Vreedzame Wijk principes zodat zij dit over kunnen brengen op de kinderen waar zij mee werken.

Tot slot is het betrekken van ouders bij De Vreedzame Wijk een ander aspect waar veel professionals en stagiaires behoefte aan hadden. Binnen De Vreedzame Wijk is participatie van kinderen erg belangrijk (Pauw, 2014). Ouders zouden ook een belangrijke rol kunnen spelen en op die manier ook meer bekend kunnen raken met de principes waar hun kinderen over leren op school en in de wijk. Dit zou aansluiten bij wat in de inleiding beschreven werd over de PCS, namelijk dat ouders en hun directe omgeving weer verantwoordelijk moeten worden voor de problemen in opvoeding van hun kinderen (Broeders et al., 2012). Voor verdere ontwikkeling van De Vreedzame Wijk is het een aanbeveling om ook onderzoek te doen naar hoe ouders een permanente plek kunnen krijgen in deze interventie.

De genoemde implicaties kunnen bijdragen aan de doorontwikkeling van De Vreedzame Wijk in Geitenkamp. Daarnaast wordt voor vervolgonderzoek aangeraden om binnen De Vreedzame Wijk ook ouders een permanente rol te geven omdat dit aansluit bij de

hedendaagse ontwikkelingen omtrent opvoeding van kinderen. Zoals bijvoorbeeld in de inleiding werd beschreven over de PCS waarbij het gaat om het creëren van gemeenschappelijke zorg voor gezinnen (Broeders et al., 2012) en dit sluit dus tevens aan bij de transformatiedoelen uit de vernieuwde Jeugdwet, die gaan over de versterking van de eigen kracht van jeugdigen en hun ouders door het sociale netwerk in te zetten (Van Yperen et al., 2016).

Referenties

- Aarons, G. A., Hurlburt, M., & Horwitz, S. M. (2011). Advancing a conceptual model of evidence-based practice implementation in public service sectors. *Administration and Policy in Mental Health, 38*, 4-23. doi:10.1007/s10488-010-0327-7
- Ahaus, C. B. T., & Diepman, F. J. (2005). *Balanced Scorecard & INK-managementmodel: Model Nederlandse Kwaliteit*. ZP: Kluwer.
- Baar, P., Wubbels, T., & Vermande, M. (2007). Algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit en de effectiviteitspotentie van Nederlandstalige antipestprogramma's voor het primair onderwijs. *Pedagogiek, 1*, 71-90. Gedownload van http://en.aup.nl/wosmedia/3814/p_baar,_t_wubbels__m_vermande,_algemeen_metho_dische_voorwaarden_voor_effectiviteit_en_de_effectiviteitspotentie_van_nl%5Cse_antipestprogrammas_voor_het_primair_onderwijs.pdf
- Baarda, D. B., De Goede, M. P. M., & Teunissen, J. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten, NL: Wolters-Noordhoff.
- Barwick, M. A., Boydell, K. M., Stasiulis, E., Ferguson, H. B., Blase, K., & Fixsen, D. (2005). *Knowledge transfer and implementation of evidence-based practices in children's mental health*. Toronto, ON, CA: Children's Mental Health Ontario.
- Bel, A. (2010). ZonMw-programma stimuleert vrijwillige inzet. *Jeugd en Co Kennis, 1*, 51-53. doi:10.1007/BF03089313
- Benson, P. L., Leffert, N., Scales, P. C., & Blyth, D. A. (1998). Beyond the 'village' rhetoric: Creating healthy communities for children and adolescents. *Applied Developmental Science, 2*, 138-159. doi:10.1207/s1532480xads0203_3
- Broeders, A., Broenink, N., Duijvestijn, P., Fransen, N., & Wolswinkel, L. (2012). *Opvoeden samen met de buurt: De pedagogische civil society: Een inhoudelijke oriëntatie*. Verkregen van http://www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/15pdpedcs_opvoeden_samen_met_de_buurt.pdf
- Chen, C., Greenberger, E., Farruggia, S., Bush, K., & Dong, Q. (2003). Beyond parents and peers: The role of important non-parental adults (VIPs) in adolescent development in China and The United States. *Psychology in the Schools, 40*, 35-50. doi:10.1002/pits.10068
- Colby, M., Hecht, M. L., Miller-Day, M., Krieger, J. L., Syvertsen, A. K., Graham, J. W., & Pettigrew, J. (2013). Adapting school-based substance use prevention curriculum

- through cultural grounding: A review and exemplar of adaption processes for rural schools. *American Journal of Community Psychology*, 51, 190-205.
doi:10.1007/s10464-012-9524-8
- Daamen, W. (2013). *Wat werkt bij het implementeren van jeugdinterventies*. Gedownload van <http://www.nji.nl/nl/Wat-werkt-bij-het-implementeren-van-jeugdinterventies.pdf>
- De Bruijn, F. (2012). *De sportvereniging als pedagogische voedingsbodem*. Verkregen van <http://www.sportknowhowxl.nl/achtergronden/archief/nieuwsberichten/item/90722/>
- De Winter, M. (2011). *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding: Vanachter de voordeur naar democratie en verbinding*. Amsterdam: SWP.
- Duijvestijn, P. (2012). *Factsheet sport: Opvoeden samen met de buurt*. Gedownload van http://www.sportknowhowxl.nl/files/2012/Factsheet_sport_opvoeden_samen_met_de_buurt_DSP-groep.pdf
- Durlak, J. A., & DuPre, E. P. (2008). Implementation matters: A review of research on the influence of implementation on program outcomes and the factors affecting implementation. *American Journal of Community Psychology*, 41, 327-350.
doi:10.1007/s10464-008-9165-0
- Fagan, A. A., Hanson, K., Briney, J. S., & Hawkins, J. D. (2012). Sustaining the utilization and high quality implementation of tested and effective prevention programs using the Communities That Care prevention system. *American Journal of Community Psychology*, 49, 365-377. doi:10.1007/s10464-011-9463-9
- Garbarino, J., & Kostelny, K. (1992). Child maltreatment as community problem. *Child Abuse & Neglect*, 16, 455-464. doi:10.1016/0145-2134(92)90062-V
- Garbarino, J., & Sherman, D. (1980). High-risk neighborhoods and high-risk families: The human ecology of child maltreatment. *Child Development*, 51, 188-198.
doi:10.2307/1129606
- Miller, R. L., Forney, J. C., Hubbard, P., & Camacho, L. M. (2012). Reinventing Mpowerment for Black Men: Long-term community implementation of an evidence-based program. *American Journal of Community Psychology*, 49, 199-214.
doi:10.1007/s10464-011-9459-5
- Newcomer, L., Freeman, R., & Barrett, S. (2013). Essential systems for sustainable implementation of Tier 2 supports. *Journal of Applied School Psychology*, 29, 126-147. doi:10.1080/15377903.2013.778770
- Novins, D. K., Green, A. E., Legha, R. K., & Aarons, G. A. (2013). Dissemination and implementation of evidence-based practices for child and adolescent mental health: A

- systematic review. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 25, 1009-1025. doi:10.1016/j.jaac.2013.07.012
- NJi. (n.d.). *Databank effectieve jeugdinterventies: De Vreedzame School*. Verkregen van <http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/De-Vreedzame-School.html>
- NJi. (2010). *De kracht van de pedagogische civil society: Versterking van een positieve sociale opvoed- en opgroeiomgeving*. Gedownload van <http://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/DekrachtvandepedagogischecivilsocietyNJi2010>
- Ooms, H., Wilschut, M., & Van Loon, S. (2011). *Wegwijs in implementeren*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Pauw, L. M. J. (2009). Van Vreedzame School naar Vreedzame Wijk. *Praxisbulletin*, 27, 20-24. Gedownload van <http://www.stichtingvreedzaam.nl/Resources/artikel%20Praxisbulletin%20Van%20Vreedzame%20school%20naar%20vreedzame%20wijk.pdf>
- Pauw, L. (2013). De Vreedzame School: Oefenplaats voor burgerschap. *Cascade*, 10, 11-14. Gedownload van <http://www.stichtingvreedzaam.nl/Resources/Artikel%20Vreedzame%20School%20Cascade%20Leo%20Pauw.pdf>
- Pauw, L. M. J. (2014). *Werkt De Vreedzame School? Samenvatting onderzoeksresultaten naar De Vreedzame School en De Vreedzame Wijk*. Gedownload van <http://www.stichtingvreedzaam.nl/Resources/Evaluatiegegevens%20van%20De%20Vreedzame%20School%202015.pdf>
- Rainey, H. G. (2003). *Understanding and managing public organizations*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Saldana, L., & Chamberlain, P. (2012). Supporting implementation: The role of community development teams to build infrastructure. *American Journal of Community Psychology*, 50, 334-346. doi:10.1007/s10464-012-9503-0
- Scales, P. C., & Gibbons, J. L. (1996). Extended family members and unrelated adults in the lives of young adolescents: A research agenda. *Journal of Early Adolescence*, 16, 365-390. doi:10.1177/0272431696016004001
- Shahnazarian, D., Hagemann, J., Aburto, M., & Rose, S. (n.d.). Informed consent in human subjects research. Gedownload van <http://oprs.usc.edu/files/2013/04/Informed-Consent-Booklet-4.4.13.pdf>

- Srinivasan, A. (1985). Alternative measures of system effectiveness: Associations and implications. *Management Information Systems Quarterly*, 9, 243-253.
doi:10.2307/258951
- Stals, K. (2012). *De cirkel is rond: Onderzoek naar succesvolle implementatie van interventies in de jeugdzorg* (Proefschrift). Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Sterrett, E. M., Jones, D. J., McKee, L. G., & Kincaid, C. (2011). Supportive non-parental adults and adolescent psychosocial functioning: Using social support as a theoretical framework. *American Journal of Community Psychology*, 48, 284-295.
doi:10.1007/s10464-011-9429-y
- Van Yperen, T., Wijnen, B., & Hageraats, R. (2016). *Evaluatie Jeugdwet: Meer kwaliteit en minder zorgen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Werner, E. E. (1993). Risk, resilience, and recovery: Perspectives from the Kauai longitudinal study. *Development and Psychopathology*, 5, 503-515.
doi:10.1017/S095457940000612X